

פתרון הבחינה

בהיסטוריה

קיץ תשפ"ו, 2026, שאלון: 22381

מוגש ע"י צוות מורים להיסטוריה בבית הספר לבגרות של יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון לשאלון.

2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

3. כל התשובות מנוסחות בראשי פרקים.

בשאלון זה שמונה נושאים, ועל הנבחן לבחור שניים מהם. בכל נושא שני פרקים, על הנבחן לענות על שתי שאלות.

נושא 3 – קהילת יהודי קרקוב

על הנבחן לענות על שתי שאלות: על אחת מן השאלות 13-14 (פרק ראשון) ועל אחת השאלות 15-16 (פרק שני)

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מן השאלות 13-14 (35 נקודות)

שאלה 13 – יהודי קרקוב והיודנראט בתקופת מלחמת העולם השנייה

סעיף א'

- הגרמנים קבעו את קרקוב כבירת הגנרל-גוברנמן על מנת לפגוע בפולנים ובמדינת פולין - אחת מהדרכים הראשונות בהן פעלו הנאצים בפולין מיד עם כיבושה, הייתה לקבוע את קרקוב כעיר הבירה של הג'יג במקום וורשה, במטרה לפגוע בריבונות ובלאומיות הפולנית ולהשפיל את העם הפולני. הנס פראנק מונה למושל הכללי של הג'יג ומקום מושבו נקבע בקרקוב. אחת מפעולותיו הראשונות היו פרסום מנשר המודיע על ביטול המדינה הפולנית.
- הבחירה בקרקוב לבירת הגנרל-גוברנמן השפיעה על מדיניות הגרמנים כלפי יהודי העיר מראשית הכיבוש הגרמני ועד סוף 1941 באופן הבא:

- הקמת יודנראט בקרקוב, עוד לפני פרסום אגרת הבזק של היינריך - מיד עם הכיבוש, הנאצים מיהרו להקים מועצות יהודים במספר ערים באזור הג'יג, על מנת שסייעו להם בניהול יהודי העיר והאזור. הפיכת העיר בשלב מוקדם של המלחמה לעיר הבירה של הג'יג, חייב טיפול מהיר ביהודים שבה. כך, כבר ב-8 בספטמבר '39 הוטלה משימת הקמת המועצה על מרק ביברשטיין, דמות מוכרת בעיר, עוד בטרם הופצה פקודה כוללת להקמת המועצות בכל רחבי הג'יג.
- תהליך גירוש מהעיר - במהלך אביב-סתיו 1940 ביצעו הגרמנים תהליך גירוש של היהודים מקרקוב - שוב, בניגוד לערים אחרות ברחבי הג'יג, בהן התקיים תהליך של ריכוז יהודי הסביבה, פעלו הנאצים להפחתת מספר היהודים בעיר, מאחר והיא עיר הבירה ולכן יש להפוך אותה לייצוגית ונקייה כיאה לבירת הממשל הגרמני. במהלך של מספר פעימות הם הביאו לגירוש של כ-60 אלף מתושבי העיר.
- הקמת גטו מאוחר - גטו קרקוב קם במרץ 1941, בין הגטאות המאוחרים ביותר, מאחר והנאצים המתינו להשלמת תהליך הגירוש מהעיר ונקיונה מיהודים, לאור היותה בירת הג'יג.

סעיף ב'

- הטיעון של פאנקייבויץ' בנוגע ליודנראט קרקוב הוא - טענה כי מדובר בגוף מבצע ולא גוף מחוקק, "העבודה ביודנראט הייתה בלתי נעימה ומביכה מאוד; לא קל לבצע פקודות שאינך מזדהה עימן... לשכנע השכם וערב שאינך חלק מגוף מחוקק אלא חלק מגוף מבצע".
- הנימוקים הם הדוגמאות של נציגי המועצה שהכיר באופן אישי - "ליאון סלפטר, רוקח כמוני, אדם בעל עקרונות, שקט, שליו ומאוזן... אפילו אם הייתה לו אפשרות לברוח לא היה מנצלה..." ו"המשפטן סאלמונוביץ' ... ניסה למצוא דרך להידברות עם הגרמנים, כדי לנסות ולהציל..." - אישים שביצעו את פקודות הנאצים וסייעו במימוש המדיניות כלפי היהודים עליה לא החליטו בעצמם (גוף מבצע ולא מחוקק) אך בצד זה עשו כל מאמץ להיות הגונים, ישרים, ולהיאבק למען הקהילה.

– שלוש דוגמאות לפעולות ראשי היודנראט בקרקוב המבססות את טענתו של פאנקייז' :

- במהלך תהליך הגירוש מהעיר, אביב-סתיו 1940, עמד ביברשטיין בראש וועדה שתפקידה היה לחלק את אישורי השהייה בעיר ע"פ קריטריונים שקבעו הנאצים. מתוך קרן שאושר לו לאסוף, בוצע תשלום שוחד לנציג מושל העיר בוועדה - רייכרט, על מוכנותו להתגמש במתן ההיתרים ולאפשר הישארות 25,000 יהודים בעיר. ביברשטיין נתפס ע"י הגסטפו בדרכו למסור את הכסף לרייכרט. רייכרט ואנשי היודנראט (ובראשם ביברשטיין) נעצרו ונאסרו. ביברשטיין פעל ע"פ הוראות הנאצים, אותן לא הוא קבע (לא גוף מחוקק), אך ניסה בכוחותיו בתפקיד להציל כמה שיותר מהקהילה, בהיותו הגוף המבצע.
- מענה לבעיית הרעב בגטו – הנאצים קבעו מכסת מזון לתושבי הגטו, מדיניות שנועדה ליצור מחסור ורעב – הם הגוף המחוקק. היודנרט ניסה להתמודד עם המחסור החמור במזון ע"י שיתוף פעולה עם ארגונים נוספים, כגוף המבצע: היודנרט חילק את המזון שקיבל מהרשויות הגרמניות בין החנויות בגטו, בהן קבלו היהודים את המנות לפי תלוישים מיוחדים שניתנו רק לבעלי הקנקרטה ואישורי העבודה ("התושבים החוקיים" בגטו). בנוסף הוקמו מטבחים ציבוריים לנוזקים.
- סיוע במהלך אקציית יוני 1942 – במסגרת הסלקציה שבוצעה לפני האקצייה, הודיעו הנאצים כי בגטו יישארו רק מי שיקבל חותמת חדשה בקנקרטה. היודנרט היה אחראי להחתמת הקנקרטות בחותמת החדשה, אותה קבלו רק עובדים חיוניים, צעירים ובעלי תפקידים ציבוריים. ההנחיה הייתה להקטין את אוכלוסיית הגטו בשליש. יו"ר היודנרט, ד"ר ארתור רוזנצוויג השתמש בסמכויותיו ורשם יהודים רבים כעובדים חיוניים כדי להצילם מהאקציה. הדבר התגלה לנאצים, הוא הוכה ופוטר מתפקידו כיו"ר היודנרט וגורש עם כל משפחתו. כך בוטל מוסד היודנרט בגטו קרקוב.

שאלה 14 – תנועות הנוער בגטו בקרקוב

סעיף א'

– שלוש דוגמאות לדפוסי הפעילות שאפיינו את תנועות הנוער היהודיות בקרקוב, מראשית הכיבוש הנאצי ועד סוף שנת 1941:

- א. משימה חשובה שעמדה לנגד עיני מנהיגי עקיבא הייתה השגת אישורי שהייה וקנקרטות רבות ככל האפשר על מנת לאפשר אישורי עבודה לחברי התנועה. המטרה הייתה לשמור על מעמד התנועה בעיר ועל הקשר עם החברים שעברו לעיירות בסביבה.
- ב. עסקו בחיסול ארכיון התנועה והעיתונים הרבים שפרסמו, בהם הוזכרו שמות חברים רבים.
- ג. חינוך – המשך עיסוק בתכנים הערכיים, היסטוריה של עם ישראל, תנ"ך, עברית ועוד.
- ד. הקמת הכשרות חקלאיות – להוציא את הנוער מהעיר, להמשיך להכשיר לעלייה, לתת אלטרנטיבה לעבודות הכפייה. עד לגירוש מהעיר בסתיו 1940 היו לחברי העקיבא שתי הכשרות מחוץ לעיר. עם בוא הגירוש הן נסגרו.

– השינוי שחל באופי הפעילות של תנועות הנוער בשנת 1942 והגורמים לו:

- השינוי – מעבר למחטרות לוחמות, למאבק חמוש ואלים כלפי הגרמנים – במאי הוקמה מחתרת איסקרא, על בסיס חניכי השומר הצעיר. באוגוסט הוקמה מחתרת החלוץ הלוחם, על בסיס חניכי עקיבא ותנועות הנוער הציוניות.
- הגורמים לשינוי – מעבר הנאצים למדיניות הפתרון הסופי, התחלת השמדת יהודי קרקוב במחנה השמדה. מיד לאחר אקציית מרץ 1942, האקציה הראשונה להשמדה, הבינו ראשי התנועות כי בשלה העת לשנות את דפוס

התגובה שלהם למציאות. בעקבות ההבנה כי לא מדובר באירוע חד פעמי של הוצאת אנשים מהגטו, וכי היעד של הרכבות הוא אחד – מחנה השמדה, הם בוחרים לבצע שינוי בתגובתם. המידע שהיה בפניהם היה:

- מידע וודאי שהביאה המשלחת שעקבה אחר רכבת המגורשים, על מחנה להשמדה המונית ההולך ונבנה עבור יהודים.
- מידע שהיה קיים כבר על מחנה חלמנו – רצח יהודי לודג' במשאיות גז.
- מידע על פעילות האינזצגרופן במזרח – רצח מאות אלפי יהודים בבורות ירי, בשטח הרוסי הכבוש. הכרוז של אבא קובנר שפורסם בוויילנה בינואר 1942, הקורא לנוער היהודי לצאת ולהילחם בנאצים ו"לא ללכת כצאן לטבח". (אבא קובנר היה מנהיג השומר הצעיר בוויילנה, הכרוז הגיע לידי מנהיגי התנועה בעזרת קשריות)

סעיף ב'

נקודת דמיון בין קטעי המקור – מטרת המרד היא זהה – בקטע 1 "פרצנו את המסורת המחפירה של הטיית הצוואר למאכלת...מחינו את החרפה", ובקטע 2 "הראו לנו את הדרך להצלת כבודנו" – הרצון לבחור במוות מכובד, מתוך התנגדות אלימה ומכובדת, היה אחת ממטרות המורדים, ושני הקטעים מכירים בכך.

הבדל אחד בין קטעי המקור – היחס לפעולת המרד – בקטע 1 "השגנו מה שביקשנו", ובקטע 2 "מבחינה יהודית היה זה כישלון רב, המרד לא היה". קטע 1, של חברי מחתרת קרקוב, מביע שביעות רצון מהישגי הפעולות שלהם, מבצע ציגנריה למשל, בדצמבר 1942, שהיה פעולת ראויה גדולה ועוצמתית ברחבי העיר קרקוב, ובה נהרגו כ-70 גרמנים. צוקרמן, ממנהיגי מרד גטו וורשה, שהאמינו כי מרד יש לקיים רק מתוך ובתוך הגטו, רואה בהישגי המחתרת כישלון, מהבחינה היהודית. התרומה של פעולתם לעם היהודי, בעיניו אינה רלוונטית, מאחר ולא פעלו בגטו.

שתי סיבות להבדלים –

א. זהות היוצר – דרנגר, כותב קטע 1 הוא ממנהיגי מחתרת קרקוב, הוביל את הגישה כי יש הילחם מחוץ לגטו, במרחב העיר הגרמנית, ממגוון שיקולים הרלוונטיים לקרקוב (קשיי לחימה אובייקטיביים בגטו, והיותה עיר הבירה). צוקרמן, כותב קטע 2 הוא ממנהיגי מרד גטו וורשה, הוביל גישה כי על המרד להתקיים רק בגטו. הוא אף נסע לקרקוב במהלך דצמבר 42' על מנת לשכנע אותם שאינם פועלים נכון.

ב. מועד הפרסום – מקור 1 נכתב תוך כדי המלחמה, מנקודת מבט קרובה מאוד לאירועים שעדיין מתרחשים. יכולתו של דרנגר להבין את המציאות במבט-על קטנה מאוד ולכן יש להבין את דבריו בהתאם. מקור 2 נכתב ונאמר בשנת 1950, כנראה כבר במדינת ישראל הצעירה. לצוקרמן יכולת למבט-על היסטורי, לאחר מספר שנים שעברו מתום האירועים ולכן יכולתו לשקף את ההשפעה שהייתה בפועל לפעילות מחתרות קרקוב, אחרת.

פרק שני

הנבחרים נדרשו לענות על אחת מן השאלות 15-16 (15 נקודות)

שאלה 15

שלושה אתרים בהם התקיימה פעילות בעיר קרקוב, במהלך המלחמה, וההיבט שהיא משקפת על גורל היהודים בעיר:

- א. אופטימה - "ארגון בעלי המלאכה היהודי" – ארגון שזים מציאת מקומות עבודה בתוך הגטו. לשם כך היו דנרט הקציב שני בניינים, לשם הובאו בעלי מלאכה כגון תופרים, סנדלרים, חייטים ועוד. "המפעל" נקרא "אופטימה"

והעבודה בו הייתה מבוקשת מאוד על אף שהייתה מפרכת. במפעל תפרו מדים לצבא הגרמני, והכינו ציוד חורף כמו כפפות, גרביים ומגפיים. משקף פעולה של יהודים למאבק על העבודה – יוזמות בתוך הגטו למצוא עוד ועוד מקומות עבודה ופרנסה ליהודים, במציאות הקשה של הגטו.

ב. ז'גודה – כיכר במרכז הגטו, בחודשי הקיץ הייתה המקום היחיד בו אפשר היה לנשום מעט אוויר. בית המרקחת של פנקיייוויץ' עמד בכיכר ונתן שירות לקהילה. הכיכר משקפת את קשיי הגטו – השטח מוקף החומות, המצומצם והדחוס, ואת בית המרקחת שנועד לסייע להתמודד עם המגפות והמחלות שפשטו בגטו, לאור תנאי התברואה הקשים, הקור והרעב.

ג. פלשוב - בדצמבר 1942 הקימו הגרמנים מחנה עבודה סמוך לגטו קרקוב – מחנה פלאשוב (המחנה הוקם על שטח בית העלמין היהודי בעיר). היהודים החלו לעבור למחנה והעוברים לא הורשו יותר לחזור לגטו. התנאים במחנה היו קשים - לא היו מים, תנאי התברואה היו ירודים ואנשי האס.אס נהגו כלפיהם באכזריות רבה. במרץ 1943 חוסל גטו קרקוב והעובדים החיוניים שעוד נותרו בו, עברו כולם למחנה. המחנה משקף את תהליך המעבר של מדיניות הנאצים כלפי היהודים – ממדיניות של גטאות למדיניות של ניצול מלא לעבודה, או השמדה.

שאלה 16

שלוש דוגמאות לפעולה בגבורה של אנשי מחתרת קרקוב, גם לאחר שנתפסו בידי הגרמנים:

א. מנהיגים שנפלו תוך כדי קרב - דולק ליבסקינד שהתנגד למעצר, הצליח להרוג 2 אנשי גסטאפו ונהרג, השק באומינגר שנהרג תוך כדי קרב.

ב. פעולה מאורגנת בתוך הכלא - בתחילת 1943 נתפס סימק דרנגר ובהתאם להסכם ביניהם הלכה אחריו גוסטה והסגירה עצמה. הגעת שניהם לתאי המעצר הפיחה רוח חדשה אצל עצורי המחתרת ששהו בהם כבר – החיים בתא אורגנו, בוצעה חלוקת מזון ותור לסידורי הניקיון, הונהגו שיעורי וקריאת שירים. במקביל סייעו כל האסירות לגוסטה דרנגר לכתוב את קורות המחתרת בקרקוב על פיסות נייר טואלט – היומן של יוסטינה (השם המחתרתי בו השתמשה).

ג. בריחה מהכלא הגרמני – אסירי המחתרות ניצלו את הדרך בה הוסעו להוצאה להורג כדי להימלט. בניסיון הבריחה נהרגה מירה גולה, והזוג דרנגר הצליח להימלט ולהיפגש שוב ביערות הסביבה. הם המשיכו לפעול מתוך היערות, להפיץ כרוזים ולעודד ללחימה, עד שנתפסו שוב בעצמם והוצאו להורג.

נושא 4 – מלחמת העצמאות

על הנבחן לענות על שתי שאלות: על אחת מן השאלות 17-18 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 19-20 (פרק שני)

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מן השאלות 17-18 (35 נקודות)

שאלה 17 – ההפוגה הראשונה ופרשת אלטלנה

סעיף א'

הסבר לקביעת המפקד הבכיר כי "ההפוגה הראשונה ירדה עלינו כטל משמיים" – קביעה המשקפת את הצורך העז שהיה למדינת ישראל הצעירה ביציאה להפוגה בתום חודש הפלישה.

1. הלוחמים היו מותשים ושחוקים. הלוחמים הוותיקים לחמו כבר חצי שנה קודם לכן. אליהם הצטרפו בכל יום לוחמים חדשים ובלתי מיומנים אותם נדרש לתדרך ולהכשיר תוך כדי הקרבות. גם הכוחות החדשים הפכו מהר מאוד למפוחדים ותשושים מעומס המשימות ומפחד שדה הקרב. היה ברור כי רק הפוגה של מספר שבועות תאפשר מנוחה, ריענון והכשרת הכוחות החדשים.
2. מלאי החימוש אזל ולמדינה הצעירה היה צורך דחוף בחידושו. ההפוגה נדרשה על מנת להביא נשק ותחמושת חדשים. במהלך ההפוגה צה"ל התעצם וקלט כלי נשק חדשים כולל ארטילריה, שריון ומטוסים.
3. מצב ירושלים – העיר הייתה מחולקת וחלקה המזרחי בידי הירדנים. הדרך הראשית אליה הייתה חסומה לאור שליטת הירדנים על לטרון. ההפוגה הייתה נחוצה על מנת לקדם את סלילת הדרך החלופית שאותרה מדרום לשער הגיא – "דרך בורמה".
4. זמן להפקת לקחים ונטילת היוזמה – במהלך ההפוגה נערכה הפקת לקחים משמעותית מחודש הפלישה והוחלט על כיווני התקיפה והיעדים האסטרטגיים להמשך הלחימה ובראשם כיבוש הנגב וירושלים. זאת לאור אי השלמה עם הרציפות הטריטוריאלית עד שלב זה והישגי הפלישה של מדינות ערב, וגם כתגובה ראשונית להתכנות למימוש תכנית ברנדוט.

סעיף ב'

– נימוקי בן גוריון המסבירים את החלטתו לפגוע באלטלנה, ע"פ המקור:

- חשש מהפיכה צבאית - "ניסיון התנקשות... באחדות המדינה ובריבונותה..." – דב"ג חשש כי מטרת הבאת הנשק לארץ ע"י האצ"ל בעיתוי זה היא על מנת לבצע הפיכה צבאית ולתפוס את השלטון. החשש מכך שהמחתרת הפורשת לא תסכים למרות הממשלה הצעירה, עלתה כבר כשיקול בדיון מנהלת העם האם להכריז על מדינה. ההיסטוריה הארוכה של המאבק האידיאולוגי בין המחתרות הביאה את דב"ג לחשש אמיתי כי יש סיכוי לניסיון הפיכה.
- הפרת הסכם פירוק המחתרת – "...חתם ראש האצ"ל על התחייבויות... נתמלאו רק בחלקן... לא חדלו מלפעול ולהתקיים, פעולות הרכישה הנפרדת... לא נפסקו..." – האצ"ל חתם בתחילת יוני על הסכם לפירוק המחתרת והתמזגות עם צה"ל. הגעת אוניית הנשק שרכש האצ"ל ודרישתו לקבל את הנשק היה בכך אישור לעובדה שההסכם מופר וחיזק את עמדת דב"ג כי יש לפעול לעצירת האונייה בכל מחיר.

- הפרת הנחיות האו"ם להפוגה – "...דבר שיש בו הפרת סידור בין-לאומי שמדינת ישראל קיבלה על עצמה" – אחד מתנאי ההפוגה שקבע האו"ם הייתה אישור הכנסת נשק לארץ. דב"ג נתלה באיסור כדי להציג את פעולת האצ"ל כלא חוקית וככזו שתפגע במעבד הבינלאומי של ישראל.
- הנשק נועד לכוח פרטי במדינה ריבונית – "...אין שום מדינה יכולה לסבול שאנשים פרטיים או ארגון פרטי יכניסו... אפילו הכמות הקטנה ביותר של נשק" – דב"ג ידע שמדובר בארגון בעל אידיאולוגיה המנוגדת לזו של הממשלה הנבחרת, וראה בכך הפרת האיזון של מדינה בה יכול להיות רק ארגון צבאי אחד, ממלכתי, הסר למרות הממשלה.
- נימוק עמדת המתנגדים להחלטה –
  - הנשק הרב באונייה נדרש לצה"ל. אחת ממטרות ההפוגה הייתה הערכות והתעצמות לשלבי המלחמה הבאים. לצה"ל היה מחסור גדול בנשק, והנשק על האונייה היה יכול למלא חלק מהחוסרים.
  - תגובת האצ"ל – האצ"ל בחר לא להגיב מעבר לקרב שנוהל מהאונייה, מנע מלחמת אחים, והתגייס במלואו לצה"ל. חברי האצ"ל טענו כי מעולם לא תוכננה הפיכה, הנשק היה מפורק ולא מוכן לפעולה, ורצונם להעביר אותו לאנשיהם נבע מתוך אותו רצון לחמש ולתגבר את צה"ל.
  - חומרת הפעולה – התנגדות דב"ג להורדת הנשק לחוף, והנחיתו לצה"ל לפעול באופן אליים כלפי האונייה הובילה ל-19 הרוגים, של צה"ל ושל האצ"ל. וכל זה בזמן מלחמה מול אויב משותף חיצוני. כך שמול תפיסת הממשלה את האירוע כהפרה חמורה של ההסכם וערעור על המרות הלאומית, יש הטוענים כי התגובה הייתה חריפה מדי ואלימה מדי...

שאלה 18 – "קרבות עשרת הימים" ומבצעי ההכרעה

סעיף א'

הסבר קביעת גלבר כי "קרבות עשרת הימים ציינו את סיומו של שלב ההישרדות במלחמתה של ישראל, וכי עצם קיומה נראה עתה מובטח" – עד אליהם חוותה המדינה את שלב ההישרדות – הכוונה היא לקשיים הרבים של חודש הפלישה, בו איימו צבאות מדינות ערב על כל גבולות המדינה בו זמנית וגרמו לאבדות קשות ולפגיעה משמעות ברציפות הטריטוריאלית. עם סיום ההפוגה הראשונה יצא צה"ל לסדרת קרבות מתוכננים ויזומים. לאחר עשרה ימים עצר האו"ם שוב את הפעילות של צה"ל, וחייב יציאה להפוגה שנייה. קרבות אלה הביאו בעשרה ימים להישג עליו מדבר גלבר:

- א. במבצע דני כבש צה"ל את הערים לוד ורמלה ושיחרר את האיום הירדני על אזור גוש דן.
- ב. במבצע דקל כבש צה"ל את כל הגליל התחתון והמערבי.
- ג. הבלימה באזור הנגב המשיכה ומנעה מהמצרים להגביר את הישגיהם
- ד. בקרבות "עשרת הימים" כבר באה לידי ביטוי ההתעצמות הרבה שחלה בחילות השונים של צה"ל ולראשונה פעלו מפקדות על-חטיבתיות. כמו כן הופיע לראשונה שריון בצד הישראלי ופעולות צה"ל נתמכו במידה גדלה והולכת בסיוע ארטילרי. גם באוויר ובים נשללה מהאויב השליטה הבלעדית.

סעיף ב'

- שני יעדים מדיניים-צבאיים שביקשה מדינת ישראל להשיג לאחר "קרבות עשרת הימים":
  - מענה לתכנית ברנדוט – התכנית, שהציעה מפה חדשה למדינות היהודית והערבית, הייתה תכנית שישראל לא יכלה לקבל, בדגש על ההמלצה לקרוע את הנגב משטחי המדינה היהודית ולהעבירו לידי הערבים. ישראל החליטה להוכיח בכוח הנשק כי ברנדוט טעה כשביקש לצמצם את שטחה של המדינה היהודית.

- יצירת רציפות טריטוריאלית טובה בטחונות ללישראל והדיפת צבאות מדינות ערב חזרה לגבול המנדטורי – משימת צה"ל בהמשך המלחמה הייתה למנוע הישגים מצבאות מדינות ערב, על חשבון שטח המנדט הבריטי וליצור רציפות של שטח ישראלי המאפשרת הגנה ובטחון לכל היישובים היהודיים.
- השגת היעדים :
- היעדים שהושגו במבצע **יואב**: במסגרת המבצע נפתחה הדרך לנגב, הכוח המצרי ספג אבדות כבדות ועוצמתו נחלשה, חטיבה מצרית שלמה נלכדה ב"כיס" פאלוג'יה, וצה"ל כבש שטחים במרחב הנגב. באר שבע נכבשה, והכוחות המצרים בהר חברון ובין חלקי הנגב המזרחי והמערבי, נותקו. כך הושג שיפור הרציפות באזור הנגב, השתלטות על שטח שברנדוט הציע שיהיה במדינה הערבית, והצבא המרצי הוחלש ונדחק לכיוון הגבול המנדטורי. יידרש מבצע נוסף באזור, מבצע חורב, שישלים את ההישגים.
- היעדים שהושגו במבצע **חירם**: מטרת מבצע חירם הייתה להרחיק את הכוחות הלבנונים ולהשמיד את גדודי "צבא ההצלה" שישבו באזור הגליל העליון והמרכזי, להשתלט על הגליל כולו ולהציב את גבולות המדינה על גבולה המנדטורי של א"י (כפי שהיה בין בריטניה לצרפת).
- בתום הקרבות שנמשכו 60 שעות היה כל הגליל בידי מדינת ישראל וגבול ישראל תאם את הגבול הצפוני של א"י המנדטורית. במסגרת הקרבות נכבשו גם מספר כפרים בשטח שבין בינת-ג'יבל למלכיה, בלבנון, שטח שהיווה פרוזדור הפלישה של צבא ההצלה.
- המבצע גרם לפרוק "צבא ההצלה" ששארית לוחמיו הצטרפה, בהנחיית הליגה הערבית, לצבא הסורי.

פרק שני

הנבחים נדרשו לענות על אחת מן השאלות 19-20 (15 נקודות)

שאלה 19

נימוקים בעד ונגד למדיניות לפיה אין מפנים יישובים מרוחקים או מבודדים –
שני נימוקים התומכים בהחלטה:

א. השפעה מורלית של הפינוי - מדובר היה באוכלוסייה שנאחזה בקרקע בשליחות התנועה והיישוב, עם מוטיבציה גבוהה מאוד ויכולת צבאית גבוהה להגן על עצמם. עזיבת היישוב נחשבה עבורם ככישלון ובגידה רעיונית והם היו מוכנים לשלם את המחיר הכבד של אחיזה בכל יישוב.

ב. הבנה כי יישוב שייעזב אולי לא יהיה יותר בשטחי המדינה – ההנחה הייתה כי שטח שיצליחו להחזיק בו יישאר בתחום המדינה היהודית. היישובים הגנו על השטח עליו יישבו ועל הסביבה שלהם.

שני נימוקים המתנגדים להחלטה:

א. ההגנה על כל יישוב חייבה פריסת כוחות גדולה, בזמן שהכוח מוגבל ומועט והתגוננות סטטית, שלא אפשרה תנועות כוחות בין היישובים. לכן המלצות מפקדים בכירים הייתה 'לקצר את הקווים' ולוותר על הגנת יישובים מרוחקים.

ב. שמירת כל היישובים חייבה מציאת פתרון להמשיך ולקיים אותם, במציאות בה הם מבודדים ומוקפים ערבים. ייצר למשל את שיטת השיירות שכשלה.

ג. נפילת גוש עציון – ארבעת היישובים מדרום לירושלים, ערב הכרזת העצמאות, הייתה עדות לכך שהחלטה שלא לפנות אף יישוב הייתה בעלת מחירים כבדים.

שאלה 20

תפיסת "מעטים מול רבים" רווחה בנוגע למלחמת העצמאות.

עובדה היסטורית אחת המבססת תפיסה זו :

בחודש הפלישה הגיעו צבאות מדינות ערב עם איכות וכמות נשק גדולה לאין שיעור מזו של צה"ל הצעיר, שיצרה תחושה שהם "רבים", ובמובן זה הם אכן היו "רבים" :

1. עוצמת האוויר – למצרים ועיראק חיל אוויר שהוכשרו ע"י הבריטים והם זכו לעליונות אווירית מוחלטת עד דצמבר '48, ובכך דחקו את צה"ל להתגונן ביום ולתקוף רק בלילה.

2. עוצמת היבשה - עוצמת האש והשריון, הארטילריה ותותחי הנ"ט הייתה בעדיפות ברורה. לסוריה ולמצרים היו גדודי טנקים קלים וגדודי שריוניות עם תותחי 37 או 39 מ"מ (נחשבו לבעלי עוצמה חזקה).

עובדה היסטורית אחת המערערת תפיסה זו :

בחודש הפלישה מנו צבאות-ערב 35-40 אלף לוחמים ועוצמתם הכוללת הגיעה לתשעה צוותות-קרב חטיבתיים. לעומתם מנה צה"ל כ-30 אלף לוחמים המאורגנים ב-12 צוותות קרב חטיבתיים. כך שמספרית היה הבדל קטן בין הכוחות, ובצוותי קרב היה לכאורה אפילו יתרון לצה"ל. לקראת סוף המלחמה עמד מספר המגויסים בשני הצדדים על מספר זהה, כמאה אלף לוחמים.